

Хелен Гарнер

ЖУТА СВЕСКА

(1978–1987)

1978.

Морам да се ослободим заблуде да сам једном села и написала роман. Нисам вешта у састављању великих дела. Распон пажње ми је кратак. Могу да стварам само у кратким, интензивним налетима. Чини ми се да не радим свесно. Пишем да бих себе ослободила, забавила, да бих довела у ред мисли које ми бујају у глави, да бих себе натерала да примећујем ствари.

*

Стил Јежија Косинског, потпуно без емоција. Чист као кристал, као предмети поређани у низу. Кад год би изгубљено дете из *Обојене њилице* стигло до неке фарме и питало за посао или преноћиште, сељани би „потражили савет од комшија”.

*

Лек за чежњу за домом и осећај празнине: шетња. Јуче сам прошетала сигурно десет километара. Купила сам два џемпера и пар црвених ципела, које су савршене.

*

Стално размишљам о ономе што треба да пишем, за шта сам добила *grant*. Прошла сам библиотеку где ћу радити. *Rue Pavée*. Ако будем писала о ономе што стварно желим, о људима које познајем код куће, никад више нећу моћи да живим у Мелбурну. О жени која је увек певала у тону који је превисок за њен глас, што уопште није најгора ствар о њој. О лењом, шармантном Г-у, његовом бенду и девојкама које само чекају да их појебе. Чак и не кувам нити перем судове. Само премештам кревет с једног места на друго. Купујем огромне листове папира за цртање, качим их на зид спаваће собе, цртам на њима дијаграме ликова и њихових односа. Пуштам касету *High Rise Bombers*-а на најјаче и играм сама, скачем високо у ваздух. Онда се сударим с језивом сумњом у себе, одвратношћу због сопствених поступака у прошлости, презиром због својих емотивних образаца и чињенице да још имам потребу да експонирам сопствено искуство, једва прерушено и измењено. Јутрос у подземној, на путу ка библиотеци, осећала сам се седео и смежурано док сам посматрала светла тунела како пролећу у сопственом ритму и желела да француски говорим двоструко боље него што заправо говорим и да имам прави посао који радим с људима који ми се баш и не свиђају и да не морам сваког дана да измишљам смисао свог постојања, као паук који избацује мрежу из утробе или чега већ.

1980.

Кад читам писце, нарочито јеврејске, из *Најбољих америчких крајњих љича*, осећам се лењо, слабо, као да ми мањка умећа. Они те понесу и возе. Шта то значи, за мене? Значи да морам себе да гурам ван оквира оног у шта сам сигурна. Да ризикујем.

*

Пролећна ноћ: црно небо посуто звездама, ваздух свеж и засићен мирисом траве, и дах ствари које тек расту.

*

Часи излази за две недеље. Садржи неколико прилично озбиљних штампарских грешака. Одлучујем да је више никад не отворим.¹

1981.

The Age ме је питао да напишем рецензију за књигу Беатрис Фауст, *Жене, љол и љорноџрафија*. Послала сам им текст у форми дијалога, који сам с уживањем написала. Одбили су га. Да ли бих могла да га напишем као класичан текст. Бес и презир. Док сечем лук и кромпир, размишљам о одбачености и колико сам је ретко доживела. Мислим на своје студенте на САЕ-у и како без милости сецирам њихове драгоцене радове. Могла бих нешто да научим из њихове скромности. Одлучујем да текст поново напишем.

*

Моји интелектуални капацитети су зарђали. Никад заправо нису достигли своју пуну снагу. Плаши ме помисао да је можда већ касно.

*

Писма су превише спора; телефон превише брз.

*

Осећам се као избомбардовани град. Сав преостали живот је под земљом.

*

О писању: смисао лежи у најмањем догађају. Не мора ту да буде *сшављен* – само откривен.

*

¹ Реч је о књизи *Honour & Other People's Children*, у издању *McPhee Gribble*, 1980. (Све напомене: Бојан Савић Остојић)

Менсфилд ђарк. Она ништа не говори о изгледу својих јунака. Као да су моралне силе. Одушевљена сам.

*

Млада жена не престаје да говори, њено лепо лице, са широким устима, зрачи интелигенцијом, офарбана смеђа коса подрхтава. Жељна да остави утисак.

1982.

Сад, пошто зарађујем од писања за новине као фриленсер, имам незајажљив утисак да су новине хистеричне и бесмислене; да је журба да се попуне странице, посебно они делови где се текстови попут мојих објављују, лоша за људе, лоша за новине, лоша за мене.

*

Тражила сам од сестре да ми покаже ожиљак од царског реза. Није био толико страشان колико сам очекивала: хоризонталан, мало закривљен нагоре попут благог осмеха, уредно исечен тик уз природну борицу на њеном стомаку. Лепо је растао. Чудо да људи уопште умиру. Пре неки дан сам читала о Вивијан Булвинкел и како је примила метак од Јапанаца током масакра на острву Банка – прошао је право кроз њу, од леђа до спреда, и заобишао виталне органе – и рана се никад није инфицирала, иако су били у тропском подручју. То је приписала времену проведеном у сланој води, сатима и данима после масакра.

*

Представа се кретала негде између врло смешне и утопљене у непријатну сентименталност. „Нема ничег лошег у сентименту, све док се не претвара да је право осећање”, рекао је професор Максвел на Универзитету у Мелбурну пре двадесет година. Али у овом случају заиста *јесће* претварање. Сентименталност стално гледа око себе да види да ли је прихваћена. Емоцију баш заболе да ли неко гледа.

*

Како људи с грозним мамурлуцима осећају обавезу да се појаве за доручком с улазном репликом. „Има неко број камиона који нас је прегазио?” „Молим те ми објасни што си ме синоћ ударио.”

*

Професор је са мном разговарао о подучавању: „Схватио сам да превише времена трошим на то да се студентима *дојаднем*.”

Бум, *шрас*. Ето зашто сам увек уморна после часа.

„Заморно је шармирање људи, зар не?” , рекла сам.

„Не само шармирање него стално проверавање да ли ти то успева.”

*

Избацујем главу кроз прозор и: *бам!* Дебело сунце, као злато златно, удара ме право у лице. Силазим низ степенице као у басен испуњен жутилом. Сунце се пробија кроз сваку пукотину која постоји. Сам ваздух сија. Пењем се назад, држећи две шоље кафе и доњи руб спаваћице. Врата Ф-ове собе су затворена, правоугаоник од дрвета који једва задржава светлост с истока. Имају златни рам, а кроз кључаоницу се пробија танак сноп сунчеве светлости.

*

Треба да интервјуишем композитора. Али радије бих само седела и гледала га како тихо пуши своју малу, заобљену дрвену лулу са закривљеним усником и финим сребрним спојем. Између повлачења, пажљиво ставља лулу у полузатворен длан, који лежи окренут нагоре на његовој дугој бутини. Касније, прекуцавам белешке и све ми се чини невероватно равно. Сва магија за коју сам мислила да постоји у ономе што је рекао мора да је потицала од нечег што нису његове речи – начина на који говори, његовог мирног, чврстог присуства. Не *мислим* да сам га измислила.

*

Пуним четрдесет година. М ми поклања шпил карата и америчку књигу правила за карташке игре написану једноставним и разумљивим језиком. Седимо на мом кревету у седам ујутру, полако и пажљиво учимо једна другу како се игра покер, потом улази Ф и ради исто што би урадио и мој отац: убацује се у игру, брзо схвата правила и онда их намерно игнорише с подругливим осмехом. Рођендан је, не желимо да се свађамо. Зато радимо оно што жене обично раде: повлачимо се. Полако остављамо карте и okreћемо се нечему другом.

*

Ф се понудио да ми покрије неке трошкове како бих оставила новинарство и посветила се писању. Осетила сам убуд панике због могућности да постанем зависна.

1983.

Људи понекад кажу да им је досадно и не знам на шта тачно мисле. Али овог поподнева сам задремала, дуже него што је било потребно, и кад сам се пробудила, видела сам да пада киша и да нико није унео веш на штрику. Сишла сам доле и почела да пеглам. На радију је свирала нека музика с обоом, пуна формалне резигнираности, и почели су да ме преплављују стари таласи туге, као да изван куће постоје само сива мокра поља и друге зграде од сивог мокрог камења и људи обучени у просту, ружну одећу и с чудним шеширима.

*

Свађали смо се око кућних послова. Пао ми је мрак на очи и разбила сам тањир и чинију.

„Има још тањира овде. Зашто не разбијеш и њих?”

„Зачепи губицу.”

Отишао је горе и појачао телевизор докраја. Почистила сам крхотине. Гласно сам јецала док сам брисала, а онда сам опрала своје обично, истачкано, четрдесетогодишње лице и погледала се у огледало и помислила да не бих могла да поднесем још једну рунду ове БИТКЕ. Такође сам помислила – треба да добијем. Апсолутно ме ужасава да је то објашњење за све. Објективно највише радим кућне послове и просто НИЈЕ ФЕР. Пошто сам се умила, скинула сам панталоне и видела да имају тамну флеку од крви.

*

Чланица одбора ме је запањила својим чврстим ставом против финансирања песника. Говорила је ватрено, без задршке, и све време се смејала. Рекла је да ретко чита поезију и да се већина песника просерава, позира и међусобно препири. Помислила сам на Р, јединог песника ког знам, како у тишини, стрпљиво и ненаметљиво плете своје стихове, и запитала се да ли чланица има представу (да ли је уопште ја имам) о томе колико дуго тај процес траје у поређењу с писањем прозе. Чинило се да мисли да поезија може да се испише у паузама између правих активности. Можда може, али шта је с дугим, постепеним обликовањем нечег великог, или чистог?

*

Тужна сам кад видим како сунце неометано пролази кроз његову празну собу.

1984.

Често се изненадим кад поново прочитам текст за који сам добила критике да сам груба или безосећајна, како ми је тон заправо уљудан и добронамеран. Чак благ.

*

Нисам нарочито вешта. Не знам шта, у интелектуалном смислу, покушавам да постигнем. Желим да све буде брзо и лако, али да одзвања, а да опет не буде заробљено у брзини.

*

Да сам мушкарац из генерације пре феминизма, са женом која ми спрема храну и чисти кућу и одгаја децу, можда би мој ум био слободнији за велику мисао, за безграничан план; и имала бих времена да радим ноћу, слободне сате без потребе да размишљам о тривијалностима – да ли за вечеру да једемо говедину или да наручим девојкама нешто из либанског ресторана? Хоће ли пас бити усамљен цео дан?

Зашто нисам одледила фрижидер пре него што сам отишла на пијацу? Или ми је ум слаб и скучен из неких других разлога?

*

Кад ствари крену низбрдо, обузму ме огорченост и узнемиреност због помисли да ћу остатак свог радног живота провести у овом стању нелагоде, неадекватности и жалости. Жалост није прејака реч за осећај који има човек суочен са својом слабошћу и медиокритетством.

*

Отишла сам на посао и пробила зид, или га можда заобишла, ископала тунел испод њега, или како год: Атинина морална криза и бег.² Темпо се нагло убрзао. Садашње време. Ткање и преплитање многих раздвојених нити. Све те године прављења бележака, тог бивања, како Џоун Дидион то назива, „усамљеним, напетим преуређивачем ствари“, сад су се коначно исплатиле. Чак сам успела да убацим скијаша са телевизора у боји из италијанског кафића! Та слика ми је измицала пуних десет година.

*

Зашто пишем ове ствари? Делом због задовољства које ми пружа гледање како златни врх пенкала клизи по папиру, као кад ми је било десет година.

*

С прозора спаваће собе видим величанствена свитања. Понекад гледам у ту раскош неба, у богате слојеве боја који израђају из голубијесивих облака, и помислим – ово је поглед богате особе или поглед одрасле особе. Као да немам право на њега, или имам само привремено право, или ми се оно само прећутно толерише.

*

Имам две недеље да потпуно прочешљам и избацим сва понављања и прилоге и придеве-с-цртицама из овог проклетог романа.³

*

Волим Ф и желим да буде срећан. Желим да каже: „Хајде све да бацимо увис и видимо како ће пасти.“ Али он жели да ствари претркелишемо, да буде циничан, да поново критикује моју грозну личност. Љубав и пажња које бих му пружила полако вену. Реченица из неке заборављене књиге: „Увек желимо да буду срећни они који повређују.“

*

² Атина је јунакиња романа *The Children's Bach*, објављеног 1984.

³ *The Children's Bach*.

Кубански писац Гиљермо Кабрера Инфанте каже да је писац битан не зато што уме да пише већ зато што уме да слуша. Посао писца јесте „да ухвати људски глас у лету”.

*

Седела сам у библиотеци с три различита превода Рилкеових *Девинских елегија*. Преводиоци су гомила превараната, сујетни и оптерећени пажњом. То је немогуће занимање. Трапаво прелазим с једне речи на другу у оригиналу, без речника. Дошло ми је да кукам и плачем од муке. Све знање које сам некад имала пресушило је од некоришћења.

*

Имала је дугу глатку косу коју је с обе стране склонила иза ушију с две укоснице, и кожу за коју сам помислила да је нашминкана; како је вече одмицало, и нас две смо започеле разговор, села је поред мене и видела сам да јој је кожа без шминке, потпуно савршена. Свидела ми се. Била је изузетно витка и носила је кобалтноплави џемпер с нараменицама. У једном тренутку, замишљена, повукла је леви рукав изнад лакта. Због тог геста је била мање савршено представљена – у том тренутку је њена лепота престала да ми буде одбојна. С радошћу сам јој гледала у лице док је говорила.

*

Вероватно је увек тешко пронаћи особу која ће с тобом одиграти представу до самог краја, неког ко неће нестати с позорнице пре него што почне убијање.

1985.

Кад напишем нешто снажно, с јасним правцем, добијем порив да устанем од стола. Изађем из собе, прошетам до кафића, попијем кафу. Кад се вратим кући, уверена да имам чврсту основу на којој могу даље да градим, прочитам поново последњу реченицу и буде ми боља нешто што сам зајамшила.

*

Читала сам у феминистичкој литератури о женама које нису могле да поднесу сопствени таленат – које су га се стиделе, или су покушавале да га сакрију. Никад нисам помишљала да ћу постати таква. Али човек подлегне суптилним притисцима чији су облик, правац и елементи непредвидиви.

*

Синоћни залазак сунца је био попут моје старе колекционарске сличице с пиратским бродом: подерани облаци, драматичан пејзаж, у бојама наранџасте, златне и зелене. А сад небо у зору – прозрачне чистоте, с мирисом еукалиптуса. Можда је могуће да се брак подигне на ноге и прохода, после гадног пребијања.

*

Ц и ја смо ушли на гробље са псом. Тмурно послеподне. Било му је хладно. На тренутке смо ходали загрљени. Рекао је да сам мршава. Рекао је да је смршао шест килограма. Мислим да је још био у стању шока због велике медијске пажње коју је добио у Сиднеју после битне награде. Говорио је брзо, готово се борио за ваздух. Схватила сам да је мој задатак да му пружим пуну пажњу, постављам питања и слушам одговоре. Питала сам да ли му је надувен его. Не, одговорио је, сасвим супротно: чинило му се да је мањи, да је он једно ништа. Причао ми је о својој цркви, о томе како „потиче још из времена пре него што је постојао папа”.

*

У гостинској соби тосканске куће у којој сам лежала и читала, с плафона је висио мали слепи миш. Кад год бих окренула страницу, затреперио би ушима.

*

Рекао је да нема потребе да наставља да пише – један часопис је прихватио његову прву кратку причу, па је доказао да може да напише нешто што ће бити објављено.

„Коме си доказао?”, питао је његов пријатељ, затечен. „Себи, или свету?”

„Исто је то, зар не?”

*

Стигла је лектура кратких прича.⁴ Лектуре ме увек разочарају – очекујем неко просветљење, или лепоту, али увек буде иста стара *cйвар*.

*

Више ме брине шта ћу обући за вечеру поводом награде него да ли ћу освојити награду.

*

Током разговора сам била против посесивности за коју смо седамдесетих сви мислили да је страшно кул: „Љубомора је потпуно бескорисно осећање.”

Психоаналитичар: „Напротив, верујем да се љубомора налази на самој оштрици наше психе.”

Ја (очарана): „Како то мислите?”

Психоаналитичар: „Боли, али јасно показује да нисмо рационална бића. Да наши животи нису под нашом свесном контролом.”

*

Тиха пажња на књижевном скупу која наступа након што неко прочита песму. Сви утихну, чак и они који су се врпољили док су слушали аргументе из радова. Волим ту тишину – мислим да је драгоцен.

⁴ Хелен Гарнер припрема књигу кратких прича *Postcards from Surfers*, коју ће 1986. објавити *McPhee Gribble* и *Penguin*.

*

На Гану,⁵ бескрајна ноћ труцкања, брундања, трескања, звекетања спојева, и повремених – између кратких, плитких дремежа – нестварних призора неба загушеног звездама. У зору, хоризонталне траке јутарње светлости преламале су се преко растиња. Увече сам завршила *Седам сиромашних људи из Сиднеја*.⁶ Запањена сам. Нисам знала да је Стед таква визионарка. (Шта та реч уопште значи?) У поређењу с њом сам патуљак, плашљива, стиснута, срамежљива копачица која остаје на површини.

*

Зашто сам овде? Мислила сам: због потраге за оцем, али можда заправо да бих се повезала са силом већом од њега, која ће ме од њега ослободити.

*

М-ин отац, Ф и ја одлазимо на гробље са псом. Сад имам два бивша мужа.

*

Необични призори самоће: чисто купатило и одјек празнине јер су у њему само два пешкира – њен и мој.

*

У винском бару, Ф ми је изложио свој предлог. Остала сам чврста, али дубоко у себи сам зачула тихи крик туге јер морам да одбијем нешто за чим чезнем, али што се предлаже на погрешан начин.

*

Начин на који је П наносила водене боје на папир изазивао је у мени сузе поштовања. Слика кентаура окруженог дрвећем под месечевом светлошћу имала је на мене исти ефекат као и књига коју сам читала као дете, с илустрацијама Едварда Ардизонеа: деца у башти под месечевим сјајем, сребрнastим и мистериозним и застрашујућим.

*

Волела бих да могу да прихватим своје физичко постојање онакво какво је. Одбијам да будем предмет гледања. Желим да будем та која држи контролу, та која гледа.

*

Слушала сам и слушала. Да ли сам чула? Можда не оно што ми је човек говорио, или што је хтео да ми саопшти – али ипак нешто.

⁵ Ган (*The Ghan*), туристички воз који спаја северну и јужну обалу Аустралије трасом од скоро три хиљаде километара.

⁶ *Seven Poor Men of Sydney*, роман Кристине Стед (*Christina Stead*), објављен изворно 1934.

1986.

Сањала сам да треба да постанем свештеница и да поделим причешће. Била сам уплашена јер нисам проучила литургију. Пробудила сам се с мислима – ако икад постанем свештеница, бићу квалификована да сахрањујем мртве. И део који желим да сахраним јесте девојка која сам била шездесетих. Она што је мислила да је слободна, али је заправо била у ланцима. Она што је имала два абортуса и коју мушкарци с којима је спавала нису ни волели ни поштовали, иако је веровала да јесу, због неспособности да сагледа чињенице и ограничене маште у погледу тога шта се одвија у мушким умовима и срцима. Била је окрутна према себи а да тога није била свесна.

*

Лежим у кревету и са слашћу размишљам о причама које ћу писати.

*

Документарац о послератном Берлину. Снимци дечака од отприлике осам година који се пробија кроз гомилу рушевина, с капом на глави, ранцем на леђима, голим коленима, чизмама, и одговара гласу без лика иза камере: „Где идеш?” „Изгубио сам породицу. Тражим их.” „Кад си их последњи пут видео?” „Пре шест недеља. Довиђења!” Насмеје се, окреће и одлази, као човек с мисијом, а онда се након неколико корака поново окреће, маше, виче: „Довиђења”, и наставља даље. Стајала сам за судопером и механички прала и слагала судове, очајна због помисли да никад нећу имати ништа вредно да кажем. Не знам ништа о томе шта је у животу окрутно и сурово. Моја дела су неука колико и ја. *Не знам ништа*. Можда то ђаво проговара кад помислимо да онај који није доживео окрутно не зна ништа – као да је само зло стварно, а све друго не носи никакву тежину.

*

Ја и непристојно леп мушкарац који је био на фестивалу. Допада ми се више него што бих се надала. Нежан је, причљив, пун ентузијазма, тип особе која ти мало гура подлактицу док долази до главног дела приче. Слутиш на низ озбиљних емотивних потреса у његовој прошлости. Зашто ме такви мушкарци привлаче? Не буди луда. Па зато што је *ирелей*.

*

Треба да пошаљем причу за антологију. Нисам написала ниједну реч. Била сам у оном неподношљивом стању чишћења терена и откривања колико су праве препреке дубоко закопане у мени. Али јутрос сам радила један сат. Две странице текста и онај лепршави осећај да сам дотакла праву жицу – осећај препознавања – као да је све формално, односно, као да је све што човек тражи *форма*, а све друго долази касније.

*

Сат времена сам стајала на барској столици крај ормарића и читала старе дневнике. Гола стопала су ми помодрела од хладноће. Бол из тих година избија, сад кад их читам без филтера претходног незнања. Како нисам видела да је брак осуђен на пропаст? Душа није била сасвим своја.

*

Прозор је отворен, завесе се њишу на топлом поветарцу који носи јак мирис осушене траве.

*

Добила сам позив на вечеру од двоје угледних професора – филозофа. Пријатно сам изненађена њиховом окренутошћу свету. Док она ради нешто у кухињи, радио тихо свира и чујем је како пева уз *The Bangles-e: Walk like an Egyp-she-an*. Препричава своју пијану епизоду, како је „тражила лавор”. Више се нисам стидела да их питам, на пример, шта је уопште Хајдегер хтео да каже. Током вечере, падала је киша, тихо и вертикално.

*

Цео дан сам напољу с торбом која зјапи отворена. Ужаси Божића. Али разменила сам пријатељске погледе с многим незнанцима... Драги су ми људи кад су у маси, хиљаде усамљених, или пре самотних грудвица, свака са својом бригом.

1987.

Лишће ради пуним замахом на свежем ветру. Нико у Сиднеју не зна да сам овде. У овој позајмљеној кући нема хране и нисам гладна. Колико имам среће што сам одрасла особа (или бар покушавам да будем одрасла) у празној кући у другом граду. Могла бих негде да одем, неког да посетим, да позовем једног или обојицу мушкараца, али не желим да престане овај период неегзистенције. Непозната, недоступна. Осећам се моћно. Чим будем изашла у свет, одсвираће крај мојој слободи.

ИЗВОР:

Garner, Helen. (2019). *Yellow Notebook*. Melbourne: Text Publishing Company.

(С енглеској превела Луси Стивенс; изабрали Луси Стивенс и Бојан Савић Остјојић)